

Drvorezna matrica kao autonomni likovni fenomen - grafički, kiparski i slikarski

Wolf, Odette

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:726617>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 4/MED/2015.

Drvorezna matrica kao autonomni likovni fenomen - grafički, kiparski i slikarski

Odette Wolf, 0121/2012.

Koprivnica, rujan 2015. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za Medijski dizajn

Završni rad br. 4/MED/2015.

Drvorezna matrica kao autonomni likovni fenomen - grafički, kiparski i slikarski

Student

Odette Wolf, 0121/2012

Mentor

doc. Antun Franović

Koprivnica, rujan 2015. godine

Predgovor

Zahvaljujem profesorima Nevenki Arbanas i Igoru Konjušaku te gospodinu Vladimiru Straži što su me svojim pristupom uveli u svijet grafičke prakse. Također zahvaljujem Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, posebno kustosicama grafičke zbirke Vesni Vlašić Jurić, Tamari Ilić Olujić što su mi pomogle pronaći literaturu za ovaj završni rad. Na kraju zahvaljujem svome mentoru doc. Antunu Franoviću na vodstvu i podršci u izradi završnog rada.

Sažetak

Završni rad je utemeljen na praksi u tradicionalnoj grafičkoj tehnici visokog tiska - drvorezu akademske godine 2014./2015. No, tijekom spomenute grafičke prakse i drvorezna matrica sama je postala ravnopravnim žarištem likovnog smisla, tako da likovno ostvarenje uključuje matricu kao autonomni likovni entitet, kako u grafičkom tako i u slikarskom i u kiparskom smislu. Stoga su, osim grafičkih otisaka/drvoreza, u radu priložene fotografije koje prate grafički rad i ilustriraju slikarsku i kiparsku dimenziju rada na matrici. Spomenute likovno - metierske specifičnosti su u teoretskom djelu rada razložene i stavljene u prostorno vremensku perspektivu. Uz to, teoretski dio rada se bavi sagledavanjem umjetničkog i medijskog mjesta drvoreza u civilizacijskom kontekstu.

Između svih ostalih grafičkih tehnika visokog tiska drvorez je, povijesno i kulturološki gledavši, specifičan upravo po specifičnoj dvojakosti primjene od medijski utilitarne (tiskarsko - knjigotiskarske) pa sve do autonomno likovno umjetničke.

Ključne riječi: drvorez, matrica, grafika, visoki tisak, knjigotisak

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Drvorezna matrica kao autonomni likovni fenomen - grafički, kiparski i slikarski	2
3. Praktični dio - serija vizualnih priloga.....	17
4. Analiza rezultata	23
5. Zaključak.....	24
6. Literatura.....	25
7. Popis vizualnih priloga.....	26

1. Uvod

Drvorez je drevna vještina koju grafički klasificiramo kao tehniku takozvanog visokog tiska, pošto je tiskovna površina izdignuti dio matrice, kao i kod linoreza. Drvorez je u europskoj civilizaciji značajan prije svega u funkcionalno - grafičkom smislu, pošto je odigrao presudnu ulogu u samim počecima tiskarstva [5] i kao takav je porodio knjigotisak. Osim spomenute medijsko - komunikacijske uloge u povijesti naše civilizacije, drvorez se razvija i kao sredstvo umjetničkog izraza i komunikacije te tako postaje i autonomna kategorija likovnog izraza u umjetničkom smislu, u kojem obliku ga danas uglavnom susrećemo.

U eurocentričnom civilizacijskom krugu pratimo ga od srednjeg vijeka, najčešće u ulozi sredstva tiskovne komunikacije kao što su vinjete, marke, ilustracije, pečati, „biblija pauperum“, karte/mape, i sl., s vrhuncem razvoja u renesansi i baroku i to poglavito u područjima germanske tradicije, ali i širom zapadne Europe. U istom civilizacijskom krugu i razdoblju nailazimo i na autonomna umjetnička postignuća u drvorezu: Duerer [3], Lucas Cranach, Holbein, Goltzius. Uz umjetničku izvrsnost tijekom te epohe drvorez je saznao i u tehničko tehnološkom smislu kao grafički medij, kako zahvaljujući onovremenoj popularnosti kao sredstva komunikacijsko - medijskog izbora, tako i zahvaljujući grafičko tehnološkom talentu i umijeću spomenutih velikana grafike tog doba.

Daleko od europskog civilizacijskog kruga, u Kini i u Japanu, tamošnja inačica drvoreza se paralelno razvija i doživljava vrhunac popularnosti. Kako sa grafičko - tehnološkog tako i sa umjetničkog aspekta 17. i 18. stoljeće predstavlja samu krunu japanskog drvoreza te postaje dragocjenom civilizacijskom baštinom zahvaljujući desecima vrhunskih onodobnih autora, predvođeni majstorima kao što su Hokusai, Hiroshige, Sharaku, Utamaro i Monorobu [8].

Uz spomenuta civilizacijska razdoblja i prostore, drvorez je prisutan još u mnogim civilizacijama, povijesnim i plemenskim, no kako u umjetničkom a tako i u funkcionalno grafičkom smislu drvorez ne nadilazi Europska i Japanska dostignuća sve do modernog doba kad postaje općepopularni vid suvremenog likovnog izraza. Kao takav drvorez je tehnika autoričinog likovnog izbora tijekom studija medijskog dizajna na Sveučilištu Sjever.

2. Drvorezna matrica kao autonomni likovni fenomen - grafički, kiparski i slikarski

U svim vidovima autoričinog likovnog života, kako u crtačko slikarskome, tako i u svekolikoj vizualnu svakodnevicu s vremenom je razvijala grafičko poimanje likovnosti, a tijekom upoznavanja specifičnosti i čari pojedinih tradicionalnih grafičkih vještina sa pripadajućim posebnostima likovnog izraza, drvorez ju je naročito zaokupio. Drvo kao medij traži ne samo afinitet već i ovladavanje tehničkim umijećem, što zahtjeva vježbu, vrijeme i iskustvo u radu s dlijetima i to na različitim vrstama drva, tako da je dosta vremena posvećeno ovladavanju neophodnim vještinama.

Uvidjevši pritom da se s relativnom prirodnošću nosi sa drvom kao zahtjevnim medijem, autorica je počela razvijati vlastito grafičko mišljenje i likovni izraz posredovanjem upravo tog organskog medija s kojim je prislan odnos uspostavila odrastajući u stolarskoj radionici svog oca. Nemali udio likovnog erosa pronalazila je kako u tehničko - tehnološkom tako i u esencijalno likovnom dijalogu sa drvom kao medijem, koji joj služi i kao nadahnuće i kao vodič u ostalim segmentima likovne prakse, nadasve u pogledu grafičkog duktusa i ikonografije.

Slika 2.1. Hermann Paul, drvorez

U dosadašnjem crtačkom i grafičkom radu vlastito likovno poimanje i izraz artikuliran je više - manje ekspresionističkim stavom i stilom, po čemu bi se moglo reći da se nadovezuje na srodnu srednjeeuropsku tradiciju koja je naročito lijepe i bogate plodove dala u doba njemačkog ekspresionizma: Kirchner, Nolde, Mueller, Marc, Barlach, Karl - Schmidt Rottluff. Sa svojom pak naklonošću floralnoj motivici i interpretaciji prirode u širem smislu naročito su joj bliski klasični japanski drvoresci, usprkos stilsko - morfološkim razlikama naših svjetova.

Slika 2.2. Emil Nolde, drvorez [1]

Slika 2.3. Vjera Bojničić, drvorez

Slika 2.4. Paul Nash, drvorez [2]

Uz sve navedeno, praktični grafički rad prije svega je vođen karakterom i osobnošću odabranog komada drva, koordiniranog sa likovnim i idejno - motivskim predlošcima, gdje se s vremenom izdubljena drvena matrica - reljef osamostalila kao osvještani likovni entitet. Shodno svemu spomenutom, vizualni trag grafičkog rada u visokom tisku dobio je i nove likovne dimenzije jer je matrica koja je ispunila svoju grafičku funkciju nerjetko nastavila život kao autonomni slikarski ili kiparski objekt.

Od vizualnih sredstava u tijeku svog završnog rada korišteni su, osim analognih i digitalni mediji pri čemu je od naročite pomoći bila fotografija koja je u potrebnim situacijama poslužila kao ogranak grafičko - slikarskog mentalnog postupka, iako u tehničko tehnološkom smislu nije korištena kao sredstvo grafičkog otjelotvorenja.

Slika 2. 5. Postupak rezbarenja matrice

Slika 2.6. Postupak bojanja matrice

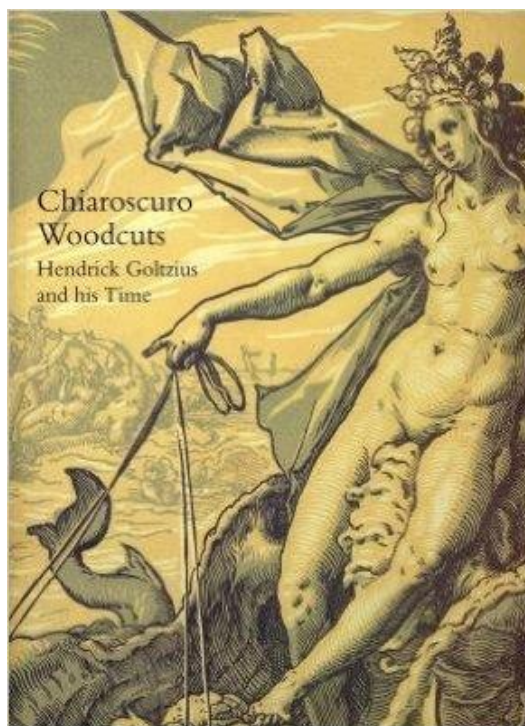

Slika 2.7. Prikaz reljefa obojane matrice

Povijest visokog tiska, prije svega drvoreza, danas sagledavamo uglavnom vođeni otisnutim tragom.

Slika 2.8. Albrecht Duerer, drvorez

Slika 2.9. Hendrick Goltzius, drvorez

Slika 2.10. Početci knjigotiska, renesansa, Venecija

Slika 2.11. Početci knjigotiska, renesansa, Venecija

Slika 2.12. Hokusai, drvorez

Slika 2.13. Hiroshige, drvorez

S obzirom na prirodne karakteristike raspoloživih drvoreznih matrica, one su nažalost uglavnom kraćeg vijeka nego njihovi otisci, zahvaljujući vremenskoj postojanosti otisaka i korištenih boja koji su od samih pratljivih (srednjevjekovnih) početaka tiskarstva rađeni na izuzetno kvalitetnom papiru. Tadašnji najkvalitetniji papir kao i današnji kvalitetni grafički papir ne sadrži lignin niti ostale oksidaciji podložne neželjene primjese koje ubrzavaju starenje i propadanje papira. Što se ostalih tehnoloških aspekata onodobnih grafičkih otiska tiče, tehnologija tiskarskih boja i veziva je manje savršena te su mnogi pigmenti i veziva korišteni kroz povijest drvoreza danas nažalost bitno drugačiji nego kad su tiskani ili su čak potpuno propali uslijed vlastite fizikalne i kemijske nestabilnosti, a kao takvi su često i uzrokom propadanja inače kvalitetnog papira. No usprkos spomenutome, s obzirom na izdašnost produkcije tokom povijesti raspoložemo s dovoljno izvora da možemo s lakoćom pratiti kontinuitet drvoreza od samih početaka pa do danas u svoj njegovoj raskoši. Za razliku od vremenskog kontinuiteta otisaka, drvene matrice nažalost nismo u stanju tako kontinuirano pratiti kroz povijest grafike i tiskarstva, kako usljed velike podložnosti drva propadanju tako i zbog mnogostruko oskudnijeg broja matrica tokom povijesti nego što je to bilo njihovih otisaka. Pri rekonstrukciji izgubljenih i stradalih matrica osim otisaka uvelike pomažu preživjeli alat i ostali materijalni i pisani tragovi samih autora i manufaktura, te svjedočanstva suvremenika.

Slika 2.14. Povijesni zemljovid, drvorez

Pri vlastitom likovnom bavljenju posljednjih nekoliko godina uz crtanje i slikanje, drvo je od predmeta miljea i afiniteta tokom odrastanja u okruženju stolarske radione polako postajalo autoričinim medijem. Na Sveučilištu Sjever studirajući medijski dizajn na petom semestru počela je u sklopu kolegija originalna grafika i sa praktičnim radom u tehnikama dubokog, visokog i plošnog tiska te se tada prvi puta doživljava kompatibilnost drva kao tehnološkog i likovnog medija, uz svu tehničku zahtjevnosti koje ono sa sobom nosi kao tvrd, žilav i relativno nepredvidljiv organski materijal.

Pritom kontinuirano vježbavši rad s dljetima u različitim vrstama drva (breza, javor, trešnja, kruška, orah, akacija, jasen, hrast) razvila je ne samo prisnost s drvom kao medijem nego i relativnu tehničku i manualnu suverenost koja je neophodna za otjelotvorenje vlastititog likovnog postupka u spomenutoj tehnici visokog tiska.

Slika 2.15. Drvorezne matrice

Osim otisaka kao očekivanog rezultata vlastitog likovnog rada uvidjela je da se drvorezna matrica često osamostaljuje kao medijsko - metierski entitet, likovnog potencijala kudikamo šireg od uvriježeno grafičkog. Ponekad se taj potencijal očitovao u daljnjoj autonomno kiparskoj elaboraciji matrice, ponekad se život matrice nastavlja u slikarskom smjeru, a ponekad i u jednom i u drugom.

Tjekom izrade ovog završnog rada i boraveći u grafičkoj zbirci Nacionalne Sveučilišne Knjižnice, susrela se sa sličnim suvremene primjerima autonomnog likovnog života drvorezne matrice, kao što je to slučaj kod suvremene grafičke autorice Zdenke Pozaić.

Slika 2.16. Zdenka Pozaić, drvorezna matrica

Danas se nažalost ne možemo sa sigurnošću sagledati učestalost takvih specifičnih slučajeva kroz dugu povijest drvoreza i reljefa u drvu iako likovna logika i iskustvo proživljenog likovnog postupka upućuje na veliku vjerojatnost sličnih likovnih fenomena kroz povijest drvoreza i likovnog života reljefa u drvu [4].

Fotografija 2. 17. Prikaz obrađene matrice

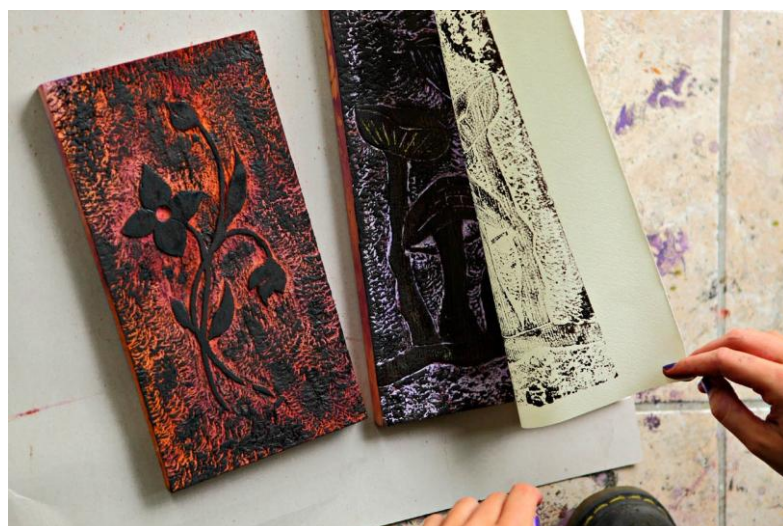
Tijekom crtačke pripreme za grafički rad, svodeći likovni jezik na grafici kompatibilan oblik, prije svega kvantificirajući tonsku skalu i karakter crteža očitivalo se da nastavak likovnog razmišljanja u drvu olakšava usvajanje grafičkog jezika. Samo drvo sa svim svojim osobitostima je tako dalje vodilo i diktiralo likovni postupak i sve češće postajalo katalizatorom od presudne pomoći u prirodnoj artikulaciji grafičkog razmišljanja, što je bilo jedno novo i značajno likovno iskustvo.

Tako drvorez tijekom studija ujedno postaje zamašnjakom autoričinog likovnog života što je u znatnoj mjeri olakšalo proces redukcije likovnih elemenata na grafički sveden jezik. Tako s vremenom i cjelokupni tijek grafičke prakse postaje likovno kvalitetniji i ispunjen užitkom.

Postupak otiskivanja

Slika 2.18. Polaganje papira na matricu

Slika 2.19. Uklanjanje papira sa matrice

Slika 2.20. Otisak

Uz oslobođenje i rastuću fleksibilnost u baratanju grafički reduciranim likovnim idiomom razvijala se i suverenost u nošenju sa materijalnim dimenzijama grafičkog zanata tako da se mogućnosti koje pruža specifično strukturirana nužnost grafičkog postupka više ne predstavlja prepreku već sredstvo suverenog likovnog govora. Pritom drvo sa svim svojim neočekivanim i zahtjevnim posebnostima otkriva nove likovne opcije te uz pogodnosti papira, boje i kompatibilnost alata dovodi drvoreznu matricu u umjetnički bitnu ulogu te ona [6] ubrzo postaje uporištem likovnog izraza a ponekad i njegovo samo ishodište.

Sam grafički postupak time postaje ne samo ugodniji, pregledniji i likovno kvalitetniji već proces izrade drvoreznog otiska na papiru više ne predstavlja nužno ispunjenje uloge matrice. Tako se likovni postupak nastavio u slikarskom odnosno u kiparskome mediju daljnjim radom dljetom i bojom na matrici, koja time nadživljuje uobičajenu grafičko - tehnološku ulogu posrednika u otiskivanju grafičkog lista drvoreza. Nerijetko se kao krajnji rezultat spomenutog likovnog slijeda pojavio novi grafički impuls kojeg je matrica kao novi entitet ponudila i vrlo je vjerojatno da će se u nastavku vlastitog grafičkog rada razviti neočekivane artikulativne mogućnosti koje takav postupak omogućuje.

Slika 2.21. Prikaz reljefa

Iako je vjerojatno prerano za takvu prognozu, po svemu spomenutome, vrlo je vjerojatno da će na spomenutome tragu drvo kao medij još dugo služiti u autoričinom grafičko - tehnološkom razvoju, te da će u sklopu svekolikog likovnog života i djelovanja imati ulogu umjetničkog katalizatora i time diktirati smjer i ton, kako umjetničkog tako i medijskog razvoja.

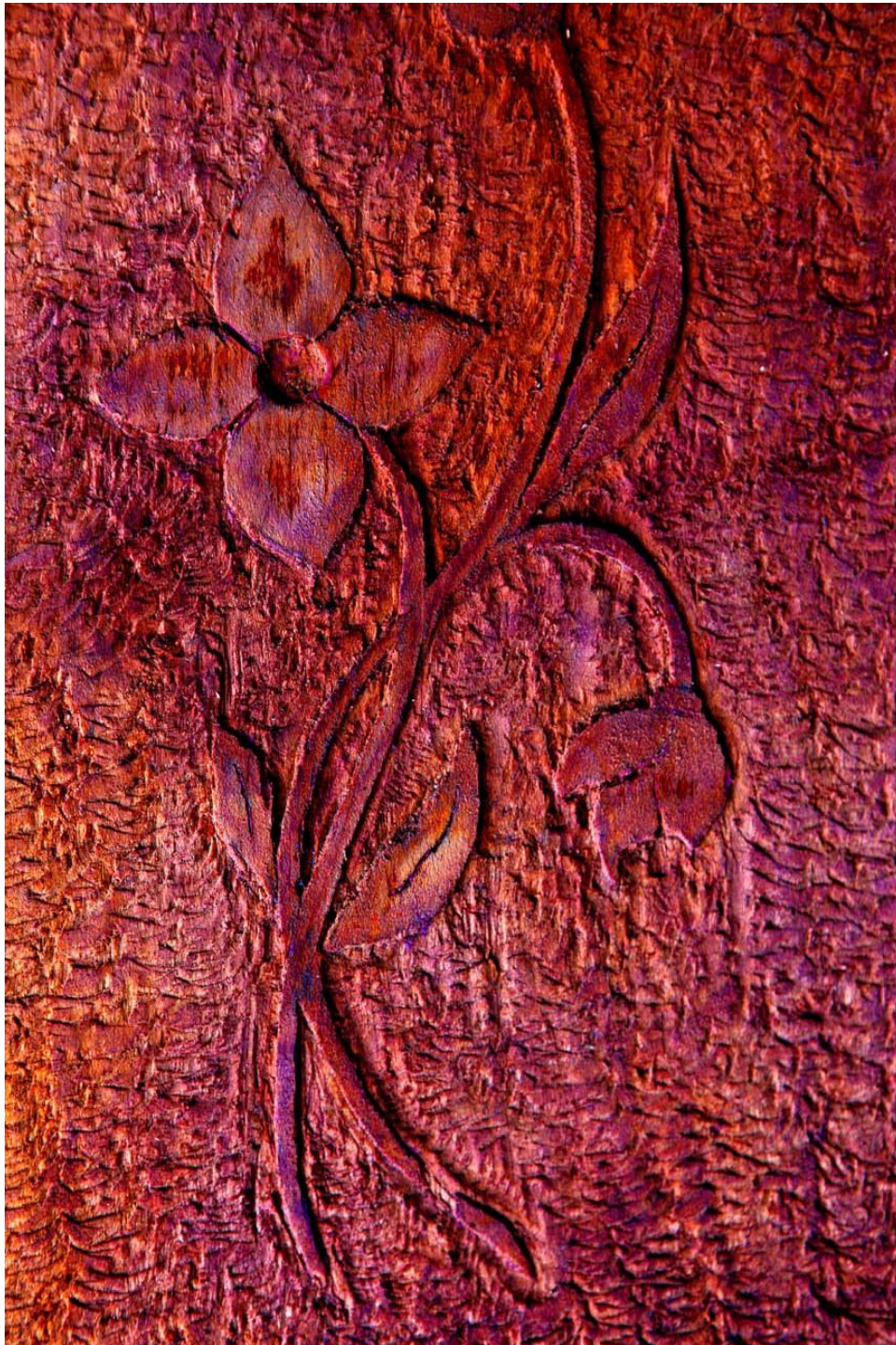
Slika 2.22. Reljef

Slika 2.23. Nanošenje boje na matricu

3. Praktični dio

Sljedom ovdje priloženog vizualnog materijala nastojalo se podastrijeti postupak praktičnog rada i, koliko je to već moguće, zorno ih prikazati. Fotografski predočene bitne su značajke i faze rada u drvorezu, priloženi su i primjerici preliminarnih crteža, te nekolicina originalnih grafičkih otisaka.

Slika 3.1. Drvorezna matrica

Slika 3.2. Matrice

Slika 3.3. Bojanje matrice

Slika 3.4. Otisak

Slika 3.5. Obradivanje matrica

Slika 3.6. Obojane matrice

Slika 3.7. Obradena matrica

Slika 3.8. Obradene matrice

4. Analiza rezultata

Otkrićem drvoreza kao likovnog i grafički - tehnološkog postupka ispostavilo se kako autorici odgovara taj medij koji joj je ubrzo omogućio nesputaniju umjetničku praksu i razvoj vlastitog likovnog potencijala. Iako je još rano za dalekosežnije zaključke očito je kompatibilnost medija od presudnog značaja za optimalno likovno sazrijevanje, što je bitna spoznaja do koje je autorica došla tijekom praktičnog djela završnog rada. Iako još ne sasvim zadovoljna artefaktnim otjelotvorenjima dosadašnjeg grafičkog rada, smatra da je to ipak tek početak likovnog puta i uzbuđljive umjetničke prakse. Spoznaja o višestrukosti likovnog potencijala drvorezne matrice kojom je urodilo otiskivanje serije drvoreza je svježija i nova, te kao takva prirodno otvara novu stranicu likovnosti, u ovom slučaju i slikarsku i kiparsku.

Slika 4.1. Obradivanje matrica

5. Zaključak

Trag na kojem se nalazi autorica u ovom životnom trenutku, u svom likovnom proživljavanju uputio ju je da uvidi značaj i čar medija u svekolikom likovnom proživljavanju i komunikaciji. Do tada je vođena uvrješnim društvenim izdizanjem ideje i koncepta na duhovni pijedestal očekivala mnogo više od ideje i koncepta. Uronivši u grafički medij uz veliku pomoć drva kao materije i likovnog sredstva, uvidjela je u kojoj mjeri je sam izražajno - komunikacijski sustav, tj medij ne samo značajan nego često i presudan za artikulaciju, razvoj i prijenos svekolikog spektra misli i osjećaja. Time se medij sam po sebi ispostavlja čimbenikom temeljnim za svekoliko stvaralaštvo i komunikaciju.

Sama izrada drvoreza je veoma zahtjevan i težak posao za koji je potrebna ideja, snaga, koncentracija i tehnika. Potrebno je imati odgovarajući alat kako bi izrada mogla biti što detaljnija i praktičnija, osim toga važno je znati koje drvo je pogodno za rezbarenje. Primjerice kod breze i jele koje spadaju u mekanije vrste drveta, čini se da bi ih bilo lako rezbariti, no prilikom obrade dljetom dolazi do neželjenih oblika. Razlog tome je što su longitudinalne niti predugačke, a i nisu kompaktno međusobno povezane (prilikom obrade međusobno se razdvajaju u neželjenim smjerovima). Što se tiče tvrdih vrsta drva kao što su primjerice hrast, jasen i bukva, također su se pokazali neprikladnim za rezbarenje što zbog prevelike tvrdoće, što zbog neželjenog kalanja. Vrlo prikladne vrste pokazale su se trešnja, kruška i javor, koje su kombinacijom svoje kompaktne anatomske strukture i ne prevelike tvrdoće omogućile preciznije vođenje alata u željenom smjeru.

U Koprivnici 28. listopada 2015.

6. Literatura

- [1] The woodcut/ an annual, edited by Herbert Furst, published by the Fleuron limited, 101 Great Russel street, London. No.II, 1928.
- [2] The woodcut/ an annual, edited by Herbert Furst, published by the Fleuron limited, 101 Great Russel street, London. No.III, 1929.
- [3] The Graphic art of Albrecht Duerer, Hans Duerer and The Duerer School. An illustated catalogue compiled by Robert W. Scheller and Karel G. Bopn. Vangendt & co, Amsterdam, 1971.
- [4] Franjo Mesaroš, Grafička enciklopedija. Grafički zavod hrvatske, Zagreb, veljača 1971.
- [5] Milan Pelc, Biblija priprostih. Zagreb 1991.
- [6] Tomislav Krizman, O grafičkim vještinama. Zagreb 1952.
- [7] Nancy Bialler, Chiaroscuro woodcuts, Hendrick Goltzius (1558-1617) and his time. Rijks museum Amsterdam/ Snoeck- Ducaju & Zoon, Ghent 1992.
- [8] Lubor Hajek, Japanese graphic art. Galley press 1989.

7. Popis vizualnih priloga

Od vizualnih materijala prilažem:

- Originalni grafički otisci: Odette Wolf – slobodni listovi umetnuti u uvezani ZVR

- Kopije pripremljenih crteža za drvorez – slobodni listovi umetnuti u uvezani ZVR

- Popis slika:

<i>Slika 2.1.</i> Hermann Paul, drvorez, Izvor: Grafička zbirka NSK, Zagreb	2
<i>Slika 2.2.</i> Emil Nolde, drvorez [1], Izvor: Grafička zbirka NSK, Zagreb	3
<i>Slika 2.3.</i> Vjera Bojničić, drvorez, Izvor: Grafička zbirka NSK, Zagreb.....	4
<i>Slika 2.4.</i> Paul Nash, drvorez [2], Izvor: Grafička zbirka NSK, Zagreb	4
<i>Slika 2. 5.</i> Postupak rezbarenja matrice, Izvor: Fotograf: Robert Leš.....	5
<i>Slika 2.6.</i> Postupak bojanja matrice, Fotograf: Robert Leš	6
<i>Slika 2.7.</i> Prikaz reljefa obojane matrice, Fotograf: Robert Leš.....	6
<i>Slika 2.8.</i> Albrecht Duerer, drvorez Izvor: https://www.studyblue.com/notes/note/n/final-profmic-hael-a-brown/deck/8958743	7
<i>Slika 2.9.</i> Hendrick Goltzius, drvorez , Izvor: http://www.amazon.in/Chiaroscuro-WoodcutsHendrick-Goltzius-15581617/dp/905349040X	7
<i>Slika 2.10.</i> Početci knjigotiska, renesansa, Venecija Venecija Izvor: http://nazya.com/ebay/catalog/biznes-i-promishlennost/pechat-i-graficheskoe-iskusstvo/pechat-i-graficheskoe-novinki/104776/programmnoe-obespechenie-i-clipart/	8
<i>Slika 2.11.</i> Početci knjigotiska, renesansa, Venecija Venecija Izvor: http://nazya.com/ebay/catalog/biznes-i-promishlennost/pechat-i-graficheskoe-iskusstvo/pechat-i-graficheskoe-novinki/104776/programmnoe-obespechenie-i-clipart/	8
<i>Slika 2.12.</i> Hokusai, drvorez Izvor: http://www.25lc.cn/page/jzbtsg_blog_163_com/blog/static/43048050201471444326207	9
<i>Slika 2.13.</i> Hiroshige, drvorez Izvor: http://ukiyo-e.org/image/mfa/sc141904	9
<i>Slika 2.14.</i> Povijesni zemljovid, drvorez Izvor: https://www.pinterest.com/pin/226798531207879055/	10

<i>Slika 2.15.</i> Drvrezne matrice, Fotograf: Robert Leš.....	11
<i>Slika 2.16.</i> Zdenka Pozaić, drvrezna matrica Izvor: http://port.hr/pls/me/media.print_media_popup?i_area_id=24&i_object_id=178567&i_topic_id=21&i_is_picture=1&i_is_video=1&i_org_id=&i_media_id=4073079	12
<i>Slika 2. 17.</i> Prikaz obrađene matrice, Fotograf: Robert Leš.....	13
<i>Slika 2.18.</i> Polaganje papira na matricu, Fotograf: Robert Leš.....	14
<i>Slika 2.19.</i> skidanje/micanje papira sa matrice, Fotograf: Robert Leš	14
<i>Slika 2.20.</i> Otisak, Fotograf: Robert Leš	14
<i>Slika 2.21.</i> Prikaz reljefa, Fotograf: Robert Leš	15
<i>Slika 2.22.</i> Reljef, Fotograf: Robert Leš.....	16
<i>Slika 2.23.</i> Nanošenje boje na matricu, Fotograf: Robert Leš.....	16
<i>Slika 3.1.</i> Drvrezna matrica, Fotograf: Robert Leš.....	17
<i>Slika 3.2.</i> Matrice, Fotograf: Robert Leš	18
<i>Slika 3.3.</i> Bojanje matrice, Fotograf: Robert Leš	18
<i>Slika 3.4.</i> Otisak, Fotograf: Robert Leš	19
<i>Slika 3.5.</i> Obrađivanje matrica, Fotograf: Robert Leš.....	20
<i>Slika 3.6.</i> Obojane matrice, Fotograf: Robert Leš	20
<i>Slika 3.7.</i> Obrađena matrica, Fotograf: Robert Leš	21
<i>Slika 3.8.</i> Obrađene matrice, Fotograf: Robert Leš	22
<i>Slika 4.1.</i> Obrađivanje matrica, Fotograf: Robert Leš.....	23